

MA'NAViy-MA'RIFIY VA MUSIQIY TADBIRLARNING BO'LAJAK O'QITUVCHILAR ESTETIK TARBIYASIDAGI O'RNI

Raximov Nurillo Narzullaevich

Guliston davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi,

Sattorov Alisher Aliqulovich

Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.

Hozirgi kunda barcha ziyolilarning vazifasi jamiyatning barcha qatlamlarida u hoh sport sohasida bo'lsin, hoh iqtisodiy-diplomatik aloqalarda bo'lsin, hoh san'at sohasida bo'lsin barcha – barchasida o'zbekona, o'zligimizga xos va mos bo'lgan ma'naviyatni shakllantirishdir. Inson ma'naviy taraqqiyotini musiqiy madaniyatsiz tasavvur qila olmaydi. Insoniyat tarixida o'chmas iz qoldirgan barcha allomalar ham musiqa san'atining boy imkoniyatlardan to'la foydalanib, san'at orqali ma'naviy kamolot cho'qqilarini zabt etishga muvaffaq bo'lganlar. Ajdodlarimiz musiqa san'atining inson shaxsini kamol toptirishda oliyjanob insoniy fazilatlarni tarbiyalashdagi ahamiyatiga yuksak baho berganlar.

Qadimgi dunyo donishmandi Aristotel ham o'zining «Siyosat» nomli asarida tarbiya masalasiga falsafiy nuqtai nazardan yondashib, bunda musiqaning rolini alohida ta'kidlab o'tadi. «Musiqa qalbgga ma'naviy ruhiy ta'sir o'tkazishga qodir. Modomiki musiqa shundayin xususiyatga ega ekan, uni yoshlar tarbiyasiga oid predmetlar safiga kiritmoq lozim».

Shu asarning yana bir joyida Aristotel musiqa tarbiya vositasimi, yo ermak, yoki vaqt o'tkazish usulimi degan savol qo'yib, shunday javob beradi: “To'la asos bilan aytish mumkinki, musiqa ularning hammasiga tegishli”.

Gap shundaki, ermak va vaqt o'tkazish jarayonida odam (tomoshabin) ko'zga tashlanmagan holda qaysi bir darajada tarbiyalanadi. Ayniqsa yoshlarning fikrlash tarzi o'sib, vaqtichoqliklar paytida muayyan yo'nalishda shakllanib boradi.

Sharq Aristoteli, muallimi soniy (ikkinchi muallim) deb nom olgan ulug' bobomiz Abu Nasr Farobiy ilimlarning kelib chiqishi haqidagi "Ixsoi–ulush" asarida musiqa ilmini keltirib chiqargan sabablar borasida to'xtalib, jumladan shunday deydi. "Bu ilm shu ma'noda foydaliki, u o'z muvozanatini yo'qotgan (odamlar) xulqini tartibga keltiradi. Mukammallikka yetmagan xulqni mukammal qiladi va muvozanatda bo'lgan (odamlar) xulqining muvozanatini saqlab turadi. Bu ilm tananing salomatligi uchun ham foydalidir, chunki tana kasal bo'lsa rux ham so'nadi, tana to'siqqa uchrasa ruh ham to'siqqa uchraydi. Shuning uchun ovozlarning ta'siri bilan ruhni sog'aytirish yordamida tana sog'aytiriladi, rux esa o'z kuchlarining tartibga solinish va subatansiyasiga moslashtirilishi orqali sog'ayadi".

Guliston davlat pedagogika institutida ta'lim olayotgan talabalarning estetik tarbiyasini muvoffaqiyatli yo'lga qo'yishda ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlar ham muhim o'rin tutadi. Talabalar hayoti va faoliyatini faqatgina darsda emas, balki darsdan tashqari paytda ham tashkil qilish ularning estetik tarbiyasini yanada yuqori darajada ta'minlashni ko'zda tutadi. Shuning uchun ham, talabalar estetik tarbiyasining shakllanishida ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlarning tashkil qilinishi katta samara beradi.

Talabalarning mustaqil faoliyatlariga katta e'tibor qaratilmoqda. Eng ko'p tarqalgan va hammabop bo'lgan - ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlar talabalar uchun mustaqil amaliy bilim, ko'nikma va malaka shakllantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. U bo'lajak o'qituvchilarning estetik tarbiya mohiyatini tushunganlik darajalarini, tarbiyaviy-tashkiliy imkoniyatlar miqdorini, malakalarning shakllanganlik bosqichlarini, olgan bilimlarining mustahkam va tushunarligini yaqqol ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida va mustaqil faoliyatda tayanch bilim zahirasini to'plash zarurligi bilan ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlarning vazifalari bir-biriga uyg'unlashib ketadi. Shunday ekan ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlar ham o'quv ishlari sanaladi.

Ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlarga tayyorgarlik jarayoniga rahbarlik qilish aloxida soha bo'lib: maxsus adabiyotlarni o'rganishni, musiqiy dasturlarni bilishni talab

qiladi. Mashg'utlarga tayyorgarlik uni o'tkazish turi va shakli har xil bo'lishi mumkin. Bu, talabalarning mustaqillik darajasiga, faolligiga, bilim va ko'nikmalar darajasiga bog'liq bo'ladi. Uning muvoffaqiyati tadbirlarning samaradorligiga, mustaqil faoliyatni tashkil qilishda saviyasidan qat'iy nazar barcha talabalarni qamrab olishda ko'rinadi. Talabalarning ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlarda qatnashishi o'zini namoyon qilishdagi katta imkoniyat - deb, qarash kerak.

Talabalarning estetik ehtiyojlari va badiiy qobiliyatlarini shakllantirishda badiiy havaskorlik to'garagi faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Bu to'garakning qatnashchilari asosan "Musika ta'limi" ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan yigit va qizlardan iborat bo'lib, undan tashqari unga institut talabalaridan musika san'atiga qiziqqan xonanda, sozanda va raqqosalar ishtrok etib keladilar. To'garak repertuarining asosiy mazmunini milliy musika san'atining turli-tuman janrlari tashkil qiladi. Talabalar to'garagi repertuaridan joy olgan xalq terma, lapar, qo'shiq, yalla, ashula, raqs va maqomlardan namunalarni jon-dilidan ijro etadilar.

Bundan tashqari institutda tez-tez turli nomlardagi musiqiy ko'rik-tanlovlar o'tkazilib boriladi. Utkazilib kelinayotgan ko'rik-tanlovlarning ham asosiy mazmunini milliy musika san'atimizning turli-tuman janrlari tashkil qilishi quvonarli hol bo'lmoqda. Ko'rik-tanlovlarda talabalar muvaffaqiyatli ishtrok etib, har doim ular raxbariyat tomonidan ragbatlantirilib kelinmokda.

Ma'naviy-ma'rifiy va musiqiy tadbirlarni tashkil qilish orqali taniqli san'at namoyondalari, yozuvchi va shoirlar bilan o'tkazilayotgan uchrashuvlar ham talabalarni estetik tarbiyalashda alohida ahamiyat kasb etadi. Institutda tashkil qilingan qiziqarli musiqiy uchrashuvlarda poytaxtdan kelgan hamda Sirdaryo viloyat musiqali drama teatri va Filarmoniyasining artistlari o'z san'atlari bilan talabalarda o'zbek milliy musika san'atiga bo'lgan qiziqish va ehtiyojlarini yanada oshirmoqdalar. Shoirlar va yosh kalamkashlar bilan o'tkazilayotgan ijodiy kechalar talabalarda katta taassurot qoldirmoqda. Uchrashuvlarda ular yozgan she'rlariga bastalangan qo'shiqlarni badiiy havaskorlik to'garagi qatnashchilari katta mamnuniyat bilan ijro etmoqdalar.

Bundan tashqari “Musika ta’limi” va “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” ta’lim yo‘nalishlari professor-o‘qituvchilari va talabalarining turli mavzuli tadbirlardagi chikishlari hamda tasviriy san’at ijodiy ko‘rgazmalarini tashkil kilish ham uzining ijobiy natijalarini bermokda.

Ma’naviy-ma’rifiy va musiqiy tadbirlarga qatnashuvchi talabalarni uzluksiz ravishda kuzatish natijalari shuni ko‘rsatdiki, ularda musiqiy did, musika san’atiga intilish sezilarli darajada o‘smoqda, musiqiy qiziqishlari kengayib bormoqda, badiiy jihatdan yuqori bo‘lgan musiqiy san’at bilan muloqotda bo‘lishga xohish va bunday asarlarni asosli baholashda namoyon bo‘luvchi musiqaga ijobiy munosabat rivojlanib borayotganligi ma’lum bo‘lmoqda.

Shunday qilib, ma’naviy-ma’rifiy va musiqiy tadbirlar bo‘yicha qilingan ishlar yuzasidan quyidagi xulosalarga kelish mumkin: talabalarining estetik tarbiyasida ma’naviy-ma’rifiy hamda musiqiy tadbirlarning ahamiyati juda kattadir. Chunki, ular talabalarda o‘z qobiliyatlarini mustaqil namoyish qilish imkoniyatini, musiqiy qobiliyatini rivojlantirishini, amaliy bilim va ko‘nikmalar bilan qurollanishini, ma’suliyatni sezishni, auditoriyadan tashqari musiqiy-tarbiyaviy ishlarni mustaqil o‘tkazishni, tashkilotchilar mahoratini, nazariya bilan amaliyotni bog‘lay olishni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Ibrohimova. Ta’lim muassasalarida o‘quvchi yoshlarni milliy istiqlol g‘oyasi asosida tarbiyalashda xalq an’analaridan foydalagish. Xalq ta’dimi, 2005, 1-son. 47-49 betlar.
2. U.Mahkamov. O‘quvchlarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. T., Fan. 1995 y. 199 bet.